

Inštitút spolupracujúcej osoby v intenciách novely Trestného poriadku

Institute of a cooperating person in the intentions of the amendment of the Penal Code

JUDr. Milada Raďašová

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín

Anotácia

Článok je venovaný problematike inštitútu spolupracujúcej osoby, ktorý slúži k odhaľovaniu závažnej trestnej činnosti a jej páchatel'ov, a to najmä v prípade, ak orgány činné v trestnom konaní bojujú s dôkaznou núdzou. Odborná verejnosť už dlhšiu dobu poukazovala na nedostatky v právnej úprave a využívaní tohto inštitútu v praxi, s ktorými bolo potrebné sa vysporiadať. Článok poskytuje prehľad zmien v právnej úprave, vzťahujúcej sa na spolupracujúcu osobu, prijatých v zmysle novely Trestného poriadku zákonom č. 40/2024 Z. z..

Annotation

The paper is dedicated to the institute of cooperating person. This institute serves to identification of a serious criminal activity and its culprits, especially in case when the law enforcement bodies fight with lack of evidence. Professional public has been pointing to deficiencies in legal regulations for a long time, and also to insufficient practical application of this institute, and these issues should be settled. The paper provides an overview of legal regulations amendment related to the cooperating person, adopted within the amendment of the Penal Code in the Act No. 40/2024 Coll.

Kľúčové slová

Spolupracujúca osoba, benefity, hodnovernosť

Key words

Cooperating person, benefits, credibility

Úvod

Oblasť trestného práva sa nielen v súčasnosti, ale aj v minulosti venovala otázke, akým spôsobom čo najefektívnejšie odhaľovať a vyšetrovať úmyselnú závažnú trestnú činnosť, na ktorej sa najčastejšie podieľajú viacerí páchatelia. Ide spravidla o nesmierne sofistikovanú trestnú činnosť, ktorej odhalenie a vyšetrovanie je v záujme štátu, avšak orgány činné v trestnom konaní musia bojovať v mnohých prípadoch s dôkaznou núdzou.

Pre odhaľovanie závažnej trestnej činnosti, páchanej najmä v rámci organizovanej štruktúry ľudí, utajeným spôsobom, je významnou osobou, ktorá sa zúčastňovala ako člen kriminálnej štruktúry páchania trestnej činnosti, plánovania jej páchania, dohadovania rôznych úkonov v rámci uzavretých štruktúr. Takáto osoba je pre orgány činné v trestnom konaní, „tápajúce“ bez dôkaznej matérie, jedinečným zdrojom informácií. Môže byť zdrojom informácií, no je otázne, do akej miery ich pravdivo poskytne orgánom činným v trestnom konaní a v akom rozsahu má o nich *de facto* vedomosť.

Inštitút spolupracujúceho obvineného nie je inštitútom len jedného právneho poriadku, ale svoje miesto má aj v právnom poriadku Českej republiky, Poľskej republiky, Nemeckej spolkovej republiky, Talianskej republiky a mnohých ďalších. Jednotlivé právne poriadky sa však odlišujú najmä rozsahom povinností spolupracujúceho obvineného, rozsahom a významom výhod, ktoré sú spolupracujúcemu obvinenému poskytované. Aj z tohto dôvodu je nevyhnutné sa inšpirovať právnymi poriadkami iných štátov v danej oblasti, za účelom čo najefektívnejšej právnej úpravy tohto inštitútu.

Aplikáciu tohto inštitútu v rámci vnútroštátnych právnych poriadkov odporúčajú aj medzinárodné dokumenty, medzi ktoré patria Dohovor OSN o boji proti nadnárodnému organizovanému zločinu, Dohovor OSN proti korupcii, Rámcové rozhodnutie Rady 2008/841/SVV z 24. októbra 2008 o boji proti organizovanému zločinu.¹ Významným v danej oblasti je odporúčanie Rady Európy *„Recommendation CM/Rec(2022)9 of the Committee of Ministers to member States on the protection of witnesses and collaborators of justice“*.²

Pre spolupracujúcu osobu je zaužívaný pojem *„collaborator of justice“* a v zmysle vyššie uvedeného odporúčania Rady Európy, v základných definíciách, je táto osoba definovaná ako *„každá osoba, ktorá čelí obvineniu z trestného činu alebo ktorá bola odsúdená za účasť na zločineckom spolčovaní alebo inej zločineckej organizácii akéhokoľvek druhu, alebo na trestných činoch organizovaného zločinu, ale ktorá súhlasí so spoluprácou s orgánmi činnými v trestnom konaní, najmä svedectvom o zločineckom spolčení alebo organizácii alebo o akomkoľvek trestnom čine spojenom s organizovaným zločinom alebo inými závažnými trestnými činmi“*.³

Všetky pojmy sa aj napriek viacerým štylistickým, či čiastočne aj obsahovým odchýlkam prekrývajú vo svojej podstate, ako spolupráca páchatela so štátom s cieľom získania dočasnej či trvalej beztrestnosti, miernejšieho trestu alebo upustenia od potrestania, výmenou za relevantné informácie schopné prispieť k objasneniu závažnej trestnej činnosti.⁴

¹ VRTÍKOVÁ, K., MOKRÁ, I. *Spolupracujúci obvinený v trestnom konaní v intenciách aplikačnej praxe a úvahy de lege ferenda*. Praha: Leges, 2023. s. 20.

² Dostupné na: <https://rm.coe.int/0900001680a5fe33>

³ Recommendation CM/Rec(2022)9 of the Committee of Ministers to member States on the protection of witnesses and collaborators of justice. Dostupné na: <https://rm.coe.int/0900001680a5fe33>.

⁴ ŽILINKA, M. Spolupracujúca osoba a procesné postupy podľa Trestného poriadku. *Justičná revue*. 2007, roč. 59, č. 5, s. 623.

Vždy existuje riziko, že spolupracujúci obvinený koná účelovo, aby dosiahol určitý benefit od orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu. Spolupráca s takouto osobou, poskytnutie jej svedeckej výpovede nesie riziko, že čiastočne alebo v celom rozsahu nebude vypovedať pravdu, alebo zatají dôležité skutočnosti.⁵ Môže ísť o jedinečný spôsob riešenia dôkaznej núdze a orgány činné v trestnom konaní alebo súd môžu pomocou spolupracujúcej osoby, resp. na základe dôkazov získaných jej svedeckou výpoveďou odhaliť a usvedčiť páchatel'ov závažnej trestnej činnosti, ale na druhej strane je potlačená zásada legality, ako inherentný základ trestného konania a zásada oficiality.⁶ Do akej miery možno zasiahnuť do zásady legality a kde je hranica, kedy orgány činné v trestnom konaní nemusia postupovať v zmysle zásady oficiality? Aká dôkazná situácia musí existovať a aká závažná trestná činnosť a záujem na jej odhalení je postačujúci na poskytnutie benefitov páchatel'ovi? Aké procesné postupy zákon vôbec ustanovuje pri dohodách o poskytovaní takýchto výhod? A kto ich obvinenému garantuje? Môžu sa orgány činné v trestnom konaní spoliehať na pravdivosť svedeckej výpovede spolupracujúcej osoby?

S právnym inštitútom spolupracujúcej osoby sa spája a nejasnosti prehĺbuje množstvo otázok, ktorým však nezodpovedala ani platná právna úprava v podmienkach Slovenskej republiky.

Kritika odbornej verejnosti a spoločenský tlak, vyvíjaný v záujme objasňovania závažnej trestnej činnosti so zachovaním podmienky získavania dôkazov zákonnou cestou, viedli zákonodarcu k zmene právnej úpravy daného inštitútu. Novelou Trestného poriadku sa do právneho poriadku Slovenskej republiky zaviedli ustanovenia, ktoré majú riešiť vyššie uvedené otázky a upraviť zákonný rámec pre využívanie inštitútu spolupracujúcej osoby.

1 Všeobecné východiská o spolupracujúcej osobe v zmysle Trestného poriadku

Spolupracujúci obvinený predstavuje osobu, ktorá pôsobila vo vnútri určitej zločineckej organizácie, v rámci ktorej sa podieľala na páchaní trestnej činnosti, a preto má o danej trestnej činnosti a jej ďalších páchatel'och dostatok informácií, ktoré je ochotná poskytnúť výmenou za zvýhodnenie v trestnom konaní.⁷

V rámci odborných publikácií je spolupracujúci obvinený definovaný ako páchatel', či účastník trestného činu, ktorý sa podieľal na objasňovaní závažnej trestnej činnosti tým, že sa dobrovoľne prizná a zároveň poskytne výpoveď proti ďalšej osobe výmenou za výhody, ktoré mu v trestnom konaní môžu byť poskytnuté v podobe miernejšieho trestu alebo jeho zrušenia.⁸

Vo všeobecnosti je spolupracujúci obvinený považovaný za osobu participujúcu na trestnej činnosti iných osôb, o ktorých sa rozhodol informovať práve orgány činné v trestnom konaní a zároveň je ochotný poskytnúť informácie, dôležité pre odhaľovanie tejto závažnej trestnej činnosti, čím v

⁵ VRTÍKOVÁ, K. Úskalia inštitútu spolupracujúceho obvineného. *Bulletin slovenskej advokácie*. 2022, roč. 28, č. 11-12, s. 21.

⁶ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Tdo 10/2015 z 29. novembra 2016.

⁷ ŠIMOVČEK, I. a kol. *Trestné právo procesné*. 3. Vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 201.

⁸ IVOR, J., KLÁTIK J. Spolupracujúca osoba z pohľadu významu a vierohodnosti jej výpovede [online]. In: *Právne rozpravy on-screen III- Sekcia verejného práva. Zborník z online vedeckej konferencie konanej 7. mája 2021*. s.146. Dostupné na: <https://doi.org/10.24040/pros.07.05.2021.svp.145-167>

konečnom dôsledku prispeje k ich usvedčeniu. Korunným svedkom sa osoba stáva tým, že za svoje informácie dostáva isté úľavy v rámci trestného konania.⁹

Samotná podstata inštitútu spolupracujúceho obvineného a právna úprava k nemu sa vzťahujúca predstavuje výnimku zo zásady legality, v zmysle ktorej je prokurátor povinný stíhať všetky trestné činy, o ktorých sa dozvedel. Právna úprava predstavuje fakultatívnu možnosť, teda nie povinnosť prokurátora využiť daný inštitút. Je na uvážení, či sa ho rozhodne uplatniť alebo nie.¹⁰

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok (ďalej len „*Trestný poriadok*“) neobsahoval ucelenú právnu úpravu inštitútu spolupracujúcej osoby, ale vychádzal z ustanovení § 215 ods. 3 a § 218 Trestného poriadku o zastavení trestného stíhania spolupracujúceho obvineného a podmienneho zastavení trestného stíhania spolupracujúceho obvineného.

Kriticky vyznieva právna úprava, v zmysle ktorej je možné zastaviť trestné stíhanie v prípade aktívnej spolupráce obvinených s orgánmi činnými v trestnom konaní výmenou za beztrestnosť. Dochádza tak k popretiu záujmu na spravodlivom potrestaní páchatel'a, ktorý bol prevážený záujmom na objasnení inej závažnej trestnej činnosti.¹¹ Možnosť upustiť od potrestania má vysoký potenciál zvýšiť motiváciu obvinených spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní, najmä kvôli vidine nezariadenia do výkonu trestu odňatia slobody a teda vyhnutiu sa nebezpečenstvu, ktoré by tam „zradcovi“ hrozilo.¹²

V konaniach so spolupracujúcou osobou sa vyžaduje vyššia miera kvality informácií poskytnutých obvineným, ktoré bezprostredne a priamo smerujú, prispievajú k objasneniu vymedzených trestných činov, zisteniu, usvedčeniu ich páchatel'ov, za čo je obvinenému poskytnutá výhoda, ktorá spočíva napr. v nepokračovaní v trestnom stíhaní a inak by ju nemal poskytnutú.¹³

Inštitút spolupracujúceho obvineného a jeho právna úprava si prešla dosť veľkou kritikou zo strany právnickej obce, ale aj zo strany verejnosti. Neformálne uzatvárané dohody medzi prokurátorom a spolupracujúcim obvineným vyvolávali viaceré otázky, a to najmä z dôvodu nedostatočnej právnej úpravy. Trestný poriadok počítal so spolupracujúcou osobou, neobsahoval však jej legálnu definíciu, formu a obsah dohody uzatváranej s orgánmi činnými v trestnom konaní. Vystávali otázky

⁹ SZABOVÁ, E., VRTÍKOVÁ, K. Efektívnosť prípravného konania v otázkach previazaných s osobou spolupracujúceho obvineného. In ČENTÉŠ, J. - KURILOVSKÁ, L. et al. (eds.) *Efektívnosť prípravného konania – súčasný stav a výzvy pro futuro*. Bratislavské právnické fórum 2022. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2022, s. 33.

¹⁰ ČENTÉŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVICEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok II. § 196-569*. Bratislava: C.H.Beck, 2021, s. 195.

¹¹ MOKRÁ, I. Inštitút spolupracujúceho obvineného s dôrazom na uzatváranie dohody o vine a treste vo svetle súčasnej aplikačnej praxe. In *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi: 10. ročník*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2022, s. 172.

¹² VANTUCH, P. K dohode o vine a trestu medzi obžalovaným a státnym zástupcom po prednesení obžaloby. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 4, s. 24.

¹³ ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár. 4. Aktualizované vydanie*. Žilina: EUROKÓDEX, 2019, s. 562.

o hodnovernosti výpovede spolupracujúcich osôb, spôsobe získania informácií o poskytnutých výhodách výmenou za informácie dôležité pre trestné konanie.

S narastajúcim množstvom prípadov, v ktorých sa vyskytovala spolupracujúca osoba sa ukázali problémy, či nedostatočnosť právnej úpravy v danej oblasti a bolo nevyhnutné reagovať na európske štandardy. Narastajúci počet dohôd uzatváraných so spolupracujúcimi osobami vyústil do potreby riešenia otázok zákonnosti podmienok spolupráce spolupracujúcich osôb s orgánmi činnými v trestnom konaní. Bolo nevyhnutné vytvoriť účinný rámec ich kontroly v konaniach, v ktorých sa spolupracujúca osoba podieľa na objasňovaní trestnej činnosti, či zo strany prokuratúry, ako aj sudcu pre prípravné konanie, pri zachovaní podstaty a zmyslu tohto inštitútu.

Nevyhnutným bolo upraviť právny rámec pri poskytovaní legálnych benefitov spolupracujúcim osobám a zabezpečiť vyváženú ochranu práv pri uplatňovaní tohto inštitútu s pozitívnym vplyvom na sociálny a rodinný život osôb dotknutých úkonmi trestného konania. V zmysle programového vyhlásenia vlády SR na roky 2023 až 2027 si vláda dala za cieľ, okrem iného, priblížiť slovenské trestné právo k európskym štandardom a aktuálnym trendom v trestnoprávnej politike najvyspelejších krajín Európskej únie a prijať opatrenia nevyhnutné na riešenie kritickej situácie s preplnenými väznicami.¹⁴

2 Inštitút spolupracujúcej osoby v zmysle novely Trestného poriadku zákonom č. 40/2024 Z. z.

Novela Trestného poriadku reagovala na vyskytujúce sa problémy v praxi v oblasti trestného konania, a to napríklad aj na potrebu legálneho vyjadrenia pojmu spolupracujúcej osoby, vyriešenia otázky hodnovernosti výpovede spolupracujúcej osoby a právnu obcou vyžadovaným spresnením, čo má obsahovať dohoda s takýmito osobami.

Vyššie uvedené viedlo, aby nevyhnutné zmeny, vzťahujúce sa na inštitút spolupracujúcej osoby, boli zapracované do novely Trestného poriadku zákonom č. 40/2024 Z. z.. Už samotné zakotvenie pojmu spolupracujúcej osoby je niečím, čo bolo nevyhnutné z hľadiska praxe. V zmysle ust. § 10 ods. 23 Trestného poriadku *„Spolupracujúcim obvineným alebo spolupracujúcim podozrivým (ďalej len „spolupracujúca osoba“) je obvinený alebo podozrivý zo spáchania trestného činu, ktorý sa významnou mierou podieľa alebo má ešte podieľať na objasnení niektorého, či niektorých z trestných činov uvedených v § 205 ods. 1, § 215 ods. 3, § 218 ods. 1 alebo § 228 ods. 3, prípadne uvedených v § 39 ods. 2 písm. d) Trestného zákona alebo na zistení alebo usvedčení ich páchatel'ov.“*

Novela Trestného poriadku zakotvila aj legálnu definíciu podozrivého, a tak už aj pri právnej úprave spolupracujúcej osoby sa rozlišuje medzi spolupracujúcim obvineným, ale počíta sa aj s potrebou získania informácií od osoby v štádiu trestného konania, kedy ešte nebolo vznesené obvinenie, teda od spolupracujúceho podozrivého.

¹⁴ Dôvodová správa k zákonu č. 40/2024 Z. z. [online]. Dostupné na: <https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2024/dovodova-sprava-k-zakonu-c-40-2024-z-z.html>

Spolupracujúca osoba výmenou za informácie, bez ktorých by orgány činné v trestnom konaní nevedeli náležite pokračovať v objasňovaní trestných činov získava **výhody, benefity**. V zmysle ust. § 10 ods. 24 Trestného poriadku „*Výhodou spolupracujúcej osoby (ďalej len „benefit“) je výhoda podľa § 205, § 215 ods. 3, § 218, § 228 ods. 3, mimoriadne zníženie trestu podľa § 39 ods. 2 písm. d) Trestného zákona alebo akákoľvek iná výhoda spočívajúca v procesnom postupe, inom konaní alebo opomenutí orgánov alebo osôb konať podľa tohto zákona, ktorú poskytol, sprostredkoval, inak zabezpečil, navrhol alebo formálne alebo neformálne slúbil spolupracujúcej osobe súd alebo orgán činný v trestnom konaní výmenou za jej účasť na objasňovaní trestných činov, zisťovaní alebo usvedčovaní ich páchatelov.*“

Významným je v zmysle daného ustanovenia posledný uvedený benefit, ktorý predstavuje široké definičné vymedzenie, akúsi generálnu klauzulu, pretože poskytnutie takéhoto benefitu nemá výslovný základ v ustanoveniach Trestného zákona, Trestného poriadku alebo iného všeobecne záväzného právneho predpisu. Pod tento benefit môže byť zahrnutá široká škála rôzneho zaobchádzania s obvineným, a to napríklad benefit formou nepodania návrhu na vzatie do väzby, prepustenie z výkonu väzby obvineného aj napriek existencii väzobných podmienok v zmysle Trestného poriadku, poskytovanie rôznych výhod vo výkone trestu odňatia slobody a pod.. Poskytnutý benefit sa nemusí priamo vzťahovať na osobu obvineného, ale môže sa jednať aj o osobu blízku či spriaznenú. V tomto prípade by mohol byť benefit formou nezaistenia majetku patriaceho spolupracujúcej osobe, vrátane majetku, nad ktorým spolupracujúca osoba vykonáva faktickú kontrolu a požíva majetkové a nemajetkové výhody z toho plynúce. Hrozba zaistenia a následného prepadnutia majetku je dostatočnou hrozbou pre spolupracujúce osoby, ktorá ich motivuje k spolupráci s orgánmi činnými v trestnom konaní.¹⁵

Je na mieste venovať pozornosť aj prípadu, ak dôjde k zastaveniu trestného stíhania spolupracujúceho obvineného, ktorý v rámci trestnej činnosti buď svojím konaním alebo v spolupráci s inými spoluobvinenými spôsobil škodu poškodenému, za ktorú by inak zodpovedal. Sprievodným javom zastavenia trestného stíhania spolupracujúceho obvineného je aj „imunita“ vo vzťahu k zodpovednosti za škodu.¹⁶

Európsky súd pre ľudské práva vo veci Erik Adamčo proti Slovenskej republike vytkol vnútroštátnym súdom, ktoré rozhodovali vo veci, že rozsahu a povahe výhod spolupracujúcej osoby výmenou za usvedčujúce dôkazy nebola venovaná žiadna jasná individuálna pozornosť. Európsky súd pre ľudské práva zároveň poukazoval na absenciu ustanovení v rámci slovenského právneho poriadku týkajúcich sa udeľovania imunity a tiež na to, že dohody uzatvárané so spolupracujúcimi osobami boli uzatvárané mimo súdnej kontroly.¹⁷ Európsky súd pre ľudské práva v tejto súvislosti kritizoval najmä tú skutočnosť, že do účinnosti novely dochádzalo k postupu podľa ust. § 215 ods. 3 a ust. § 218 ods. 3 Trestného poriadku, a to k uzatváraniu takýchto dohôd len v prípravnom konaní v pôsobnosti prokurátorov, a teda bez potreby schvaľovania súdom, ako je to napríklad pri dohode o vine a treste. Novelou Trestného poriadku, aj s poukázaním na vytýkané nedostatky Európskym súdom pre ľudské práva, došlo k zmene

¹⁵ KRUTKOVÁ, E. Nezaistenie majetku ako benefit spolupracujúcej osoby. [online]. Dostupné na: <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1458-nezaistenie-majetku-ako-benefit-spolupracujucej-osoby>.

¹⁶ ROSKOVÁNYI, K. Spolupracujúci obvinení a kajúcnici na Slovensku I. [online]. Dostupné na: <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1260-spolupracujuci-obvineni-a-kajucnici-na-slovensku-i>.

¹⁷ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva č. 19990/20 z 01. júna 2023.

v tom smere, že postup, podľa vyššie uvedeného, podlieha schváleniu súdom, a teda prokurátorovi bola obmedzená diskrečná právomoc do podoby len návrhového konania vo vzťahu k zastaveniu trestného stíhania spolupracujúceho obvineného, či podmiennečnému zastaveniu trestného stíhania spolupracujúceho obvineného.

Neformálne uzatvárané dohody prelamovali zásadu legality a odklášali sa od základného účelu trestného konania, minimálne vo vzťahu k spolupracujúcemu obvinenému.¹⁸

Poslednou novelou, ktorou sa do Trestného poriadku zaviedla konkrétnejšia právna úprava spolupracujúcej osoby, reaguje zákonodarca aj na otázku hodnovernosti výpovede spolupracujúcej osoby a v zmysle tejto novely podľa ust. § 33a ods. 1 Trestného poriadku *„Spolupracujúcej osobe v predsúdnom konaní môže poskytnúť benefit len prokurátor alebo so súhlasom prokurátora policajt. Ak hrozí nebezpečenstvo z omeškania, môže prokurátor udeliť súhlas aj dodatočne, ak ho udelí bez zbytočného odkladu od doručenia záznamu spísaného policajtom podľa odseku 2. V súdnom konaní môže poskytnúť benefit len prokurátor alebo súd.“*

Zákonodarca upravuje povinnosť spísať o ponúknutých benefitoch **záznam**, ktorý má obsahovať zákonom ustanovené náležitosti, ako príslušné označenie orgánov činných v trestnom konaní, prokurátora, ako aj spolupracujúcej osoby, miesto a čas úkonu, zoznam poskytnutých či sľúbených benefitov a podmienky na ich priznanie, spôsob, akým sa spolupracujúca osoba podieľa alebo má podieľať na objasňovaní trestných činov, zisťovaní, usvedčovaní ich páchatelov so stručným opisom trestných činov tak, aby nedošlo k ich zámene a na záver podpisy osôb zúčastnených na takejto dohode.

Záznam má formálne slúžiť k tomu, aby boli jasne a presne zaznamenané benefity, ktoré sú poskytované spolupracujúcej osobe, a ktoré majú byť známe súdu a ostatným spoluobvineným. Na základe takto poskytnutých benefitov možno posudzovať aj hodnovernosť spolupracujúcej osoby, či takéto benefity nie sú poskytované nad mieru, nevyhnutnú pre objasnenie skutočností v danom konaní. Pri zmene poskytnutých benefitov a skutočností, ktoré majú byť súčasťou záznamu sa spíše nový záznam.

Zároveň je nevyhnutné poukázať a zdôrazniť, že informácie získané od spolupracujúcej osoby nemôžu byť jediným usvedčujúcim dôkazom o objasňovanej trestnej činnosti, ale môžu byť v podstatnej miere rozhodujúcim dôkazom o nej. Testom proporcionality možno dôjsť k záveru, či záujem na objasnení trestnej činnosti prevyšuje nad záujmom spoločnosti stíhať spolupracujúceho obvineného, pri zohľadnení rozsahu, následkov a spoločenského záujmu ohrozeného, poškodeného trestným činom.¹⁹

¹⁸ ŠAMKO, P. O utajených dohodách medzi prokurátorom a kajúcnikom v trestnom konaní [online]. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a863-o-utajenych-dohodach-medzi-prokuratorom-a-kajucnikom-v-trestnom-konani>

¹⁹ ČENTÉŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. a kol. Trestný poriadok II. § 196-569. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 196.

V tejto súvislosti možno poukázať na rozhodovaciu činnosť Najvyššieho súdu, ktorý sa vyjadril tak, že „V najvšeobecnejšej rovine platí, že by mal v zmysle zásady proporcionality spolupracujúci obvinený pomáhať odhaľovať závažnejšiu trestnú činnosť ako je tá, ktorú sám spáchal“.²⁰

V aplikačnej praxi vykazuje roztrieštenosť **otázka hodnovernosti výpovede spolupracujúcich osôb**. Z rozhodovacej praxe možno poukázať na Uznesenie Ústavného súdu pod sp. zn. III ÚS 758/2016, v zmysle ktorého postup orgánov činných v trestnom konaní a následne konajúcich súdov, ktoré využijú zákonodarcom ukotvený, a teda úplne legálny inštitút spolupracujúceho svedka, nemožno považovať *a priori* za defektný prvok, oslabujúci hodnotu dôkaznej situácie, ku ktorej sa súdy s pomocou takýchto výpovedí dopracovali. Relevantné ustanovenia Trestného poriadku, a to zásada náležitého zistenia skutkového stavu a zásada voľného hodnotenia dôkazov, v záujme vylúčenia potenciálneho nebezpečenstva účelových, nepravdivých výpovedí ukladajú súdom povinnosť vykonať dôslednú previerku hodnovernosti, a teda kvality takto podaných svedectiev, ktorej prípadné zanedbanie by mohlo signalizovať porušenie garancií spravodlivého procesu.²¹

Vyššie spomínaný rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Erik Adamčo proti Slovenskej republike konštatoval taktiež tú skutočnosť, že súdy nevenovali absolútne žiadnu individuálnu pozornosť rozsahu výhod, ktoré boli spolupracujúcim svedkom poskytnuté. Kajúcnik môže mať rôzne motívy, prečo vypovedá proti inej osobe a prípadné riziko, že kajúcnik môže vyrobiť výpovede s cieľom získať výhody, alebo pomstu, nemožno podceňovať. Európsky súd pre ľudské práva tak konštatoval, že využité dôkazy neboli sprevádzané primeranými zárukami, a tak nebola zabezpečená celková spravodlivosť konania.²²

V danej oblasti možno poukázať aj na rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Xenofontos a iní proti Cypru, v ktorom súd uviedol „Pri skúmaní vplyvu použitia svedeckej výpovede spolupracujúceho svedka na celkovú spravodlivosť konania podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru, je potrebné zohľadniť najmä, či obhajoba poznala totožnosť svedka, vedela o existencii dohody, mala možnosť svedka vypočuť a možnosť vypočuť osoby podieľajúce sa na vyšetrovaní, či vnútroštátny súd preskúmal dohodu, venoval pozornosť všetkým možným výhodám, ktoré svedok získal, dohoda bola prerokovaná v konaní pred súdom, si súd bol vedomí úskalí spoliehania sa na výpovede spolupáchateľov, podrobne vysvetlil prečo svedkovi uveril, existovali nespochybniteľné podporné dôkazy a odvolací súd preskúmal závery prvostupňového súdu týkajúce sa svedka a touto otázkou sa zaoberali všetky súdy, ktoré sa zaoberali rôznymi odvolaniami“.²³

Zákonodarca v rámci novely Trestného poriadku neopomenul túto problematiku a zaviedol, že okolnosťou potrebnou na zistenie nezaujatosti a hodnovernosti svedka je aj rozsah a obsah benefitov poskytnutých alebo sľúbených spolupracujúcej osobe, ak vypovedá ako svedok alebo v prípade výsluchu obvineného.²⁴

²⁰ Uznesenie Najvyššieho súdu sp. zn. 4To/10/2015 z 29. novembra 2016.

²¹ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III ÚS 758/2016 z 08. novembra 2016.

²² Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva č. 19990/20 z 01. júna 2023.

²³ Bod 79 Rozsudku Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci č. 68725/16, č. 74339/16, č. 74359/16 Xenofontos a iní proti Cypru z 25. októbra 2022.

²⁴ Ust. § 33a ods. 4 Trestného poriadku.

Zákonodarca považuje takúto dohodu so spolupracujúcou osobou za právne nezáväznú, avšak apeluje na prokurátora, policajta a spolupracujúcu osobu, aby k nej pristupovali v dobrej viere. Akým spôsobom budú, či už policajt alebo prokurátor pristupovať k takýmto dohodám ukáže len prax a konkrétne prípady, v ktorých bude vystupovať spolupracujúca osoba.

Ako v rámci celého trestného konania, tak aj pri takýchto dohodách je nevyhnutné dodržiavať zákonnosť a primeranosť poskytnutých alebo sľúbených benefitov, na čo dohliada príslušný prokurátor. Na hlavnom pojednávaní pri vypočutí svedka, ktorý je v postavení spolupracujúcej osoby v prejednávanej alebo inej trestnej veci, musí prokurátor oznámiť všetky poskytnuté či sľúbené benefity, a to najneskôr spolu s oznámením svedka súdu. V rozsahu, ktorý sa vzťahuje na toto oznámenie nemožno obmedziť právo strany nazrieť do záznamov o spolupráci. Ak sa jedná o obžalovaných, z ktorých je jedna osoba v procesnom postavení spolupracujúcej osoby, prokurátor musí súdu oznámiť všetky poskytnuté, či sľúbené benefity súčasne s podaním obžaloby na súd.

V otázke spravodlivosti súdneho konania, v rámci ktorého je využívaný inštitút spolupracujúcej osoby Európsky súd pre ľudské práva dlhodobo zastáva názor, v zmysle ktorého samotné použitie výpovedí podaných výmenou za beztrestnosť, či iné výhody nepostačuje, aby bolo súdne konanie považované za nespravodlivé.²⁵ V rámci judikatúry poukazuje na skutočnosť, že využitie výpovedí spolupracujúcich osôb sa nesmie podceňovať, vnútroštátne orgány musia dané výpovede podrobovať primeranému preskúmaniu.²⁶

Nadväzujúc na zmeny v právnej úprave spolupracujúcej osoby je významné aj ust. § 119 ods. 5 Trestného poriadku, ktoré podrobnejšie definuje **následky nezákonného dôkazu**, konkrétne nepoužiteľnosť takéhoto dôkazu s výnimkou k osobám, ktoré nezákonnosť donútením alebo hrozbou donútenia alebo prostredníctvom nezákonného benefitu alebo sľubu nezákonného benefitu nezákonnosť spôsobili.

„Dôkaz získaný nezákonným donútením alebo hrozbou takého donútenia alebo prostredníctvom poskytnutia nezákonného benefitu alebo sľubu nezákonného benefitu spolupracujúcej osobe alebo benefitu, ktorý prokurátor v rozpore s týmto zákonom neoznámil súdu, sa nesmie použiť v konaní okrem prípadu, keď sa použije ako dôkaz proti osobe, ktorá také donútenie alebo hrozbu donútenia použila alebo takýto benefit spolupracujúcej osobe poskytla alebo sľúbila.“²⁷

Zmena Trestného poriadku pôvodne počítala s formuláciou, v zmysle ktorej by bolo možné použiť dôkaz získaný nezákonným donútením alebo hrozbou takéhoto donútenia v zmysle vyššie uvedeného ustanovenia, okrem iného aj v prípade, ak by takýto dôkaz bol použitý v prospech obvineného. Generálna prokuratúra však poukázala na protiústavnosť takto formulovaného ustanovenia, nakoľko by

²⁵ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Lorse a ďalší proti Holandsku č. 52750/99 z 04.februára 2003.

²⁶ KORČEK, F. Judikatúra: Výpoveď svedka kajúcnika [online]. Dostupné na: <https://www.najpravo.sk/judikatura/trestne-pravo-procesne/dokazovanie/judikatura-vypoved-svedka-kajucnika.html>

²⁷ Ust. § 119 ods. 5 Trestného poriadku

to bolo podľa generálneho prokurátora v rozpore s princípom spravodlivosti, právom na súdnu ochranu a právom na spravodlivé súdne konanie. Zdôraznila rozpor so základnými zásadami trestného konania pri absolútnom použití takéhoto dôkazu bez ohľadu na existenciu a závažnosť procesných chýb pri získaní a vykonaní dôkazného prostriedku výlučne v prospech páchatel'a trestného činu.²⁸

Formulácia „*alebo keď sa použije v prospech obvineného podľa ods. 6*“ bola neskôr zákonodarcom vypustená aj napriek odôvodneniu, že v prípade legislatívnej zmeny týkajúcej sa použitia dôkazov v prospech obvineného ide o to, aby bolo možné reagovať na dôkazy, ktorých dôkazné použitie na účely usvedčenia obvineného je problematické, ak nie vylúčené, ale daný dôkaz by mohol slúžiť ako ospravedlňujúci dôkaz v prospech obvineného.

Záver

Trestný poriadok aj napriek právnej úprave tzv. odklonov v trestnom konaní vykazoval praktickú nedostatočnosť právnej úpravy vo vzťahu k spolupracujúcim osobám. Novela Trestného poriadku vo vzťahu k spolupracujúcej osobe predstavuje významný pozitívny zásah do tohto inštitútu a je reakciou na dlhodobo poukazované problémy, ktoré sa vynášali pri jeho aplikácii v rámci trestného konania.

Trestný poriadok v rámci novely zaviedol legálny pojem podozrivého, na ktorý nadväzuje aj právna úprava spolupracujúcej osoby, ktorá rozlišuje medzi spolupracujúcim obvineným a spolupracujúcim podozrivým. Reakciou na dlhodobo poukazovaný problém v prípade nezáväzne uzatváraných dohôd medzi spolupracujúcimi osobami a orgánmi činnými v trestnom konaní je ustanovenie zakotvujúce povinnosť spísania záznamu o poskytnutých či sľúbených benefitoch spolupracujúcej osobe a uvedenie základných náležitostí takéhoto záznamu. Záznam o poskytnutých benefitoch je kľúčovou informáciou pre obhajobu nevyhnutnou pre účinné spochybnenie dôveryhodnosti svedeckej výpovede a zákonnosti takto získaného dôkazu.

Z minulosti sú známe prípady, kedy súd odmietol navrhovanú dohodu o vine a treste z dôvodu jej zrejmej neprimeranosti. Najmä v prípade dohody o vine a treste uzatváranej medzi prokurátorom a spolupracujúcim obvineným sa nemohol spolupracujúci obvinený spoliehať na sľúbené dodržanie neformálne uzatvorených dohôd s orgánmi činnými v trestnom konaní. Zákonodarca aj v súčasnosti tieto benefity, resp. dohodu uzatváranú medzi spolupracujúcou osobou a orgánmi činnými v trestnom konaní považuje za právne nezáväznú a preto až prax ukáže, ako budú tieto „gentlemanské dohody“ dodržiavané v praxi.

Zároveň však ešte prax neukázala, akým spôsobom sa bude postupovať v prípade, ak dodatočne vyjde najavo skutočnosť o poskytnutých benefitoch, ktoré nie sú súčasťou záznamu. Či takáto skutočnosť bude považovaná za novú skutočnosť v zmysle ust. § 394 Trestného poriadku a bude zakladať dôvod na povolenie obnovy konania, bude v moci posúdenia súdom pri zohľadnení či ide o skutočnosť, ktoré by mohli sami o sebe alebo v spojení so skutočnosťami alebo dôkazmi už skôr známymi odôvodniť iné rozhodnutie súdu v zmysle vyššie uvedeného ustanovenia. V tejto súvislosti je potrebné poukázať aj na tú skutočnosť, že v aktuálnej právnej úprave chýba dôvod na povolenie obnovy konania v neprospech

²⁸ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 3/2024 z 03. júla 2024.

obvineného v situácii porušenia záväzku spočívajúceho v aktívnej spolupráci na objasňovaní inej závažnej trestnej činnosti. V rámci tejto problematiky by bolo vhodné sa inšpirovať právnou úpravou Českej republiky, ktorá do právneho poriadku zaviedla ustanovenia o obnove konania v neprospech spolupracujúceho obvineného.

V budúcnosti by sa zákonodarca mohol vysporiadať aj so zodpovednosťou za škodu, ktorú spôsobil, či už svojim vlastným pričinením spolupracujúci obvinený alebo spolu s ostatnými spoluobvinenými, nakoľko pri zastavení trestného stíhania spolupracujúceho obvineného táto otázka nie je právne doriešená. Otázne ostáva, či by mal takúto škodu nahradiť štát, ktorý vyvinil spolupracujúceho obvineného.

Použité informačné zdroje:

Monografie

ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár. 4. Aktualizované vydanie*. Žilina: EUROKÓDEX, 2019, s. 562.

ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVICEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok II. § 196-569*. Bratislava: C.H.Beck, 2021, s. 195.

ŠIMOVICEK, I. a kol. *Trestné právo procesné. 3. Vydanie*. Plzeň: Aleš Čenek, 2019, s. 201.

VRTÍKOVÁ, K., MOKRÁ, I. *Spolupracujúci obvinený v trestnom konaní v intenciách aplikačnej praxe a úvahy de lege ferenda*. Praha: Leges, 2023. s. 15.

Časopisecká literatúra

ČENTĚŠ, J., BELEŠ, A. Európske aspekty inštitútu spolupracujúceho obvineného. *Justičná revue*. 2020, roč. 72, č. 3, s. 380-382.

VANTUCH, P. K dohode o vině a trestu mezi obžalovaným a státním zástupcem po přednesení obžaloby. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 4, s. 24.

VRTÍKOVÁ, K. Úskalia inštitútu spolupracujúceho obvineného. *Bulletin slovenskej advokácie*. 2022, roč. 28, č. 11-12, s. 21.

ŽILINKA, M. Spolupracujúca osoba a procesné postupy podľa Trestného poriadku. *Justičná revue*. 2007, roč. 59, č. 5, s. 622 – 627.

Zborníky

IVOR, J., KLÁTIK, J. Spolupracujúca osoba z pohľadu významu a vierohodnosti jej výpovede [online]. In: *Právne rozpravy on-screen III- Sekcia verejného práva. Zborník z online vedeckej konferencie konanej 7. mája 2021*. s.146. Dostupné na: <https://doi.org/10.24040/pros.07.05.2021.svp.145-167>

MOKRÁ, I. Inštitút spolupracujúceho obvineného s dôrazom na uzatváranie dohody o vine a treste vo svetle súčasnej aplikačnej praxe. In *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi: 10. ročník*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2022, s. 244.

SZABOVÁ, E., VRTÍKOVÁ, K. Efektívnosť prípravného konania v otázkach previazaných s osobou spolupracujúceho obvineného. In ČENTĚŠ, J. - KURILOVSKÁ, L. et al. (eds.) *Efektívnosť prípravného konania – súčasný stav a výzvy pro futuro*. Bratislavské právnické fórum 2022. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2022, s. 33.

Internetové zdroje

<https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1458-nezaistenie-majetku-ako-benefit-spolupracujucej-osoby>
<https://www.najpravo.sk/dovodove-spravy/rok-2024/dovodova-sprava-k-zakonu-c-40-2024-z-z.html>
<http://www.pravnelisty.sk/clanky/a863-o-utajenych-dohodach-medzi-prokuratorom-a-kajucnikom-v-trestnom-konani>
<https://www.najpravo.sk/judikatura/trestne-pravo-procesne/dokazovanie/judikatura-vypoved-svedka-kajucnika.html>
<https://rm.coe.int/0900001680a5fe33>
<https://doi.org/10.24040/pros.07.05.2021.svp.145-167>

Právne predpisy

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

Súdne rozhodnutia

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Tdo 10/2015 z 29. novembra 2016.
Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III ÚS 758/2016 z 08. novembra 2016.
Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL ÚS 3/2024 z 03. júla 2024.
Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci č. 19990/20 z 01. júna 2023.
Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci č. 52750/99 Lorse a ďalší proti Holandsku z 04.februára 2003.
Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci č. 68725/16, č. 74339/16, č. 74359/16 Xenofontos a iní proti Cypru z 25. októbra 2022.